

مدل ساختاری بهزیستی تحصیلی براساس جو آموزشی خلاق با نقش واسطه‌ای خودپنداره تحصیلی در دانش‌آموزان متوسطه در شهر شیراز

افشار فتحي: دانشجوی دکتری روان‌شناسی تربیتی، واحد مرودشت، دانشگاه آزاد اسلامی، مرودشت، ایران
مجیدبرزگر: استادیار، گروه روان‌شناسی، واحد مرودشت، دانشگاه آزاد اسلامی، مرودشت، ایران (* نویسنده مسئول) mjydbzr69@gmail.com
محمد خیر: استاد، گروه روان‌شناسی، دانشگاه شیراز، شیراز، ایران
مریم کوروش‌نیا: استادیار، گروه روان‌شناسی، واحد مرودشت، دانشگاه آزاد اسلامی، مرودشت، ایران

چکیده

کلیدواژه‌ها

دانش‌آموزان،
جو آموزشی خلاق،
خودپنداره تحصیلی،
بهزیستی تحصیلی

زمینه و هدف: با توجه به گسترش روزافزون پیشرفت‌های علمی و گرایش سازمان‌ها و ارگان‌های دولتی و خصوصی به جذب افراد متخصص، افراد هر جامعه به سمت مراکز آموزشی روی آورده‌اند. مساله پیشرفت تحصیلی در مدارس از جمله مسائلی است که ذهن رهبران و مدیران جامعه و در نتیجه محققان را به خود جلب کرده است. پیشرفت تحصیلی و مسایل مربوط به آن یکی از دغدغه‌های اصلی نظام آموزش و پرورش کشورهاست چرا که مسئولین و تصمیم‌گیرندگان سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی در سراسر دنیا توسعه و پیشرفت جامعه شنا سان را در توسعه و پیشرفت نظام آموزش می‌دانند و این توسعه و پیشرفت از طریق پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان در مدرسه و کلاس درس عملیاتی می‌گردد. یکی از اهداف آموزش و پرورش، تربیت خلاقیت در دانش‌آموزان است. خلاقیت می‌تواند زمینه را برای بقاء و سازگاری انسان فراهم آورد. هدف از پژوهش حاضر بررسی ارتباط بین جو آموزشی خلاق و بهزیستی تحصیلی با نقش واسطه‌گری خودپنداره تحصیلی بود.

روش کار: برای بررسی این هدف از روش مدل معادلات ساختاری بهره گرفته شد. تعداد ۵۴۰ نفر از دانش‌آموزان متوسطه دوم شهر شیراز در این پژوهش به روش نمونه‌گیری تصادفی انتخاب شدند و به سه مقیاس بهزیستی تحصیلی، مقیاس جو آموزش خلاق و مقیاس خودپنداره تحصیلی پاسخ دادند.

یافته‌ها: در ادامه پس از گردآوری داده‌ها، بررسی پیش‌فرض‌های مدل معادلات ساختاری نشان داد که می‌توان به بررسی مدل پژوهشی پرداخت. نتایج این مدل مشخص کرد که بین جو آموزشی خلاق فقط به صورت مستقیم بر بهزیستی تحصیلی تأثیرگذار است و از طریق خودپنداره تحصیلی می‌تواند بر بهزیستی تحصیلی موثر باشد.

نتیجه‌گیری: این یافته بدان معناست که بهزیستی تحصیلی هم به صورت مستقیم از طریق جو آموزشی خلاق و هم به صورت غیر مستقیم می‌تواند از طریق واسطه‌گری خودپنداره تحصیلی بین جو آموزشی خلاق و بهزیستی تحصیلی می‌تواند به وجود آید. در نتیجه‌گیری به صورت مبسوط به تبیین این یافته پرداخته شده است.

تعارض منافع: گزارش نشده است.

منبع حمایت‌کننده: حامی مالی ندارد.

شیوه استناد به این مقاله:

Fathi A, Barzegar M, Khayyer M, Koroshnia M. Structural Model of Academic Well-Being based on Creative Educational Atmosphere with the Mediating Role of Academic Self-Concept in Secondary School Students in Shiraz City. Razi J Med Sci. 2024(30 Apr);31.20.

Copyright: ©2024 The Author(s); Published by Iran University of Medical Sciences. This is an open-access article distributed under the terms of the CC BY-NC-SA 4.0 (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/deed.en>).

*انتشار این مقاله به صورت دسترسی آزاد مطابق با CC BY-NC-SA 4.0 صورت گرفته است.

Structural Model of Academic Well-Being based on Creative Educational Atmosphere with the Mediating Role of Academic Self-Concept in Secondary School Students in Shiraz City

Afshar Fathi: PhD Student, Department of Educational Psychology, Marvdasht Branch, Islamic Azad University, Marvdasht, Iran

Majid Barzegar: Assistant Professor, Department of Psychology, Marvdasht Branch, Islamic Azad University, Marvdasht, Iran (* Corresponding Author) mjydrz69@gmail.com

Mohammad Khayer: Professor, Department of Psychology, Shiraz University, Shiraz, Iran

Maryam Koroshnia: Assistant Professor, Department of Psychology, Marvdasht Branch, Islamic Azad University, Marvdasht, Iran

Abstract

Background & Aims: Today, attention to the well-being of students has been prioritized by education experts. School well-being is a multidimensional concept and includes several features such as quality of life, inner satisfaction and enriched personal experience that motivate students to study and learn in academic fields and will lead to positive academic outcomes. During the last two decades, education specialists have paid more attention to the study of factors affecting academic progress, especially motivation and cognition. Education in any country is one of the effective factors in the progress of that country in the cultural, social, political and economic fields. What factors affect the academic performance of students, or what is the contribution and participation of each factor, is always one of the areas of interest for educational researchers. Educational progress and issues related to it is one of the main concerns of the education system of the countries because political, economic, cultural and social officials and decision makers around the world consider the development and progress of sociologists in the development and progress of the educational system and this development and progress from It is implemented through the academic progress of students in school and classroom. The aim of the current research was to investigate the relationship between creative educational atmosphere and academic well-being with the mediating role of academic self-concept. The aim of the current research was to investigate the relationship between creative educational atmosphere and academic well-being with the mediating role of academic self-concept.

Methods: To investigate this goal, structural equation model method was used. 540 secondary school students of Shiraz city were selected in this research by random sampling method and responded to three academic well-being scales, creative education atmosphere scale and academic self-concept scale.

Results: According to the results observed in the correlation table, the relationships between exogenous, intermediate and intermediate and endogenous variables are significant. Also, the range of correlation coefficients between all the studied variables is from 0.22 to 0.29. In addition, the significant relationships between research variables have become significant at the 0.01 level. As can be seen in the table of indirect effects, the creative educational atmosphere ($\beta = 0.02$, $p = 0.05$) significantly affects academic well-being through academic self-concept.

Conclusion: Academic well-being is a feature that originally originated from the foundation of positive psychology; Academic well-being does not only refer to academic progress and good performance. In general, well-being refers to high and high levels of well-being, humanity, flourishing, and intrinsic motivation, regardless of the specific situation. These characteristics are very different from usual academic behaviors and activities and do not only refer to getting excellent and good grades. Therefore, characteristics can predict academic well-being that affect higher cognitive processes. Based on this, the creative educational atmosphere by affecting the academic self-concept gives the person the personal

Keywords

Students,
Creative Educational
Atmosphere,
Academic Self-Concept,
Academic Well-Being

Received: 28/10/2023

Published: 30/04/2024

characteristics that are known in education, and these things can lead to the conflict and busyness of the students specially. Students should be educated. Also, it brings the real value of the school and the complete satisfaction of the students. In terms of theoretical suggestions, it can be suggested that the test of other exogenous and mediating variables in the form of the model tested in this research can develop and expand the existing knowledge regarding academic well-being and academic self-concept. For example, examining variables such as parenting dimensions, attachment styles, quality of life, flexibility, and family cohesion, can provide a broader understanding and insight into the impact of family actions and individual characteristics on the endogenous variable of this research. Also, interested researchers can investigate other endogenous variables such as creativity, resilience, psychological toughness, and self-esteem in future research. Carrying out the research in other communities such as elementary, middle, and high school students can enrich the findings of the current research and help to determine the specific relationships between the variables in these communities to understand the effect of developmental age on this. The model will show whether it moderates the relationships between the variables or not. In addition, it is necessary to carry out this research at other times as well; because during the outbreak of Corona, living conditions were different from normal conditions. Finally, it is suggested to design educational packages based on this model and research and test them experimentally to confirm the causal relationships between the research variables. In general, in the theoretical realm, considering that the research in the field of investigating the mediating role of academic self-concept and the endogenous role of academic well-being is at the beginning of its journey, this study can be the beginning of an effort in the direction of expansion and development. Scientific bases found the mediating role of academic self-concept in the field of the effects of creative educational atmosphere and learning motivation on responsibility. In general, this research identifies the cognitive aspects of the effects of the creative educational atmosphere and academic well-being with the design of this model, and by identifying these aspects, the theoretical literature has expanded. In the field of practical suggestions, it is also suggested that in the field of application, the findings of this research can bring important information for parents, educators, and officials. One of the findings of this research was the effect of a creative education atmosphere on academic well-being and academic self-concept. Therefore, parents and school officials are expected to provide opportunities for criticism and discussion of various issues, challenges, contradictions, and opportunities for students to develop ideas so that they can improve their academic well-being and self-concept. Form education in yourself. In other words, it is recommended that educational and educational institutions provide the context for children and teenagers to promote creativity and creative thinking so that they can express their opinions and ideas in the family and different environments and discuss and discuss. Get to know each other in those environments. These matters provide the basis for experiencing more successes that lead to academic well-being and academic self-concept. In the field of research limitations, some cases are mentioned in the following: firstly, the spread of the coronavirus and the increase in virtual education and teaching in all schools have led to the fact that people's perceptions of the research variables have changed cognitively. Slow and the type of their answers may be different from normal conditions. In addition, because the questionnaires and their completion were done by the students in the virtual environment, the accuracy of the information may have decreased, so the use of other methods of collecting information such as Interviews and observation as well as face-to-face performance can provide more complete information about research variables.

Conflicts of interest: None

Funding: None

Cite this article as:

Fathi A, Barzegar M, Khayyer M, Koroshnia M. Structural Model of Academic Well-Being based on Creative Educational Atmosphere with the Mediating Role of Academic Self-Concept in Secondary School Students in Shiraz City. Razi J Med Sci. 2024(30 Apr);31.20.

Copyright: ©2024 The Author(s); Published by Iran University of Medical Sciences. This is an open-access article distributed under the terms of the CC BY-NC-SA 4.0 (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/deed.en>).

*This work is published under CC BY-NC-SA 4.0 licence.

مقدمه

با توجه به گسترش روزافزون پیشرفت‌های علمی و گرایش سازمان‌ها و ارگان‌های دولتی و خصوصی به جذب افراد متخصص، افراد هر جامعه به سمت مراکز آموزشی روی آورده‌اند. مساله پیشرفت تحصیلی در مدارس از جمله مسائلی است که ذهن رهبران و مدیران جامعه و در نتیجه محققان را به خود جلب کرده است. پیشرفت تحصیلی و مسایل مربوط به آن یکی از دغدغه‌های اصلی نظام آموزش و پرورش کشورهاست چرا که مسئولین و تصمیم‌گیرندگان سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی در سرا سر دنیا توسعه و پیشرفت جامعه شنا سان را در توسعه و پیشرفت نظام آموزشی می‌دانند و این توسعه و پیشرفت از طریق پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان در مدرسه و کلاس درس عملیاتی می‌گردد. هنگامی که فرد نسبت به کارآمدی، توانایی و استعداد خود در شرایط انسان دچار نگرانی و تردید می‌شود می‌توان از سلامت روان یا عدم سلامت روان سخن گفت (۱). یکی از عوامل موثر بر کیفیت روانی انسان و خصوصیات عاطفی وی چگونگی قضاوت او در مورد خودش است. رفتار جدید، شخصی، محیط و رفتار فرد به طور تعاملی عمل می‌نمایند تا رفتارهای بعدی را تعیین نمایند. مدرسه یکی از حوزه‌های مهمی است که رشد مادام‌العمر، تجربیات زندگی بهینه و بهزیستی عمومی را تسهیل می‌کند. از این رو، ارتقا بهزیستی دانش‌آموزان در مدارس، به عنوان کلید چالش‌های مدرسه، همواره در ادبیات مربوط به این حوزه مطرح شده است. بهزیستی تحصیلی شامل میزان احساس امنیت و سلامتی دانش‌آموزان از محیط آموزشی است. امروزه توجه به بهزیستی دانش‌آموزان در اولویت مباحث متخصصین تعلیم و تربیت قرار گرفته است. بهزیستی مدرسه یک مفهوم چند بعدی و شامل ویژگی‌های متعددی مانند کیفیت زندگی، رضایت درونی و تجربه شخصی غنی شده است که دانش‌آموزان را برای مشغولیت تحصیلی و یادگیری در زمینه‌های تحصیلی برمی‌انگیزاند و پیامدهای مثبت تحصیلی را به دنبال خواهند داشت. طی دو دهه اخیر، متخصصان تعلیم و تربیت به مطالعه عوامل موثر بر پیشرفت تحصیلی به ویژه انگیزش و شناخت بیش از پیش توجه کرده‌اند. آموزش در هر کشوری یکی از عوامل موثر در پیشرفت

آن کشور در زمینه‌های فرهنگی، اجتماعی، سیاسی و اقتصادی است این که چه عواملی بر عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان تاثیر می‌گذارد، یا سهم و مشارکت هر عامل چه اندازه است، همواره از حیطه‌های مورد علاقه پژوهشگران تربیتی و حتی روان‌شناسان تربیتی بوده است (۲). ادراک دانش‌آموزان از جو آموزشی مدرسه بهزیستی مدرسه را شامل می‌شود و زیرساخت‌های مدرسه و روابط دانش‌آموزان با معلمان را به عنوان شاخص بهزیستی مدرسه مطرح می‌کنند. نظریه فرانکل بر معناجویی افراد در زندگی تاکید دارد. او معتقد است، که رفتار انسان‌ها نه بر پایه لذت‌گرایی نظریه روانکاوی فروید و نه بر پایه نظریه قدرت طلبی آدلر است، بلکه انسان‌ها در زندگی به دنبال معنا و مفهومی برای زندگی خود می‌باشند (۳). اگر فردی نتواند معنایی در زندگی خویش بیابد، احساس پوچی به او دست می‌دهد و از زندگی ناامید می‌شود و ملالت و خستگی از زندگی تمام وجودش را فرا می‌گیرد. الزاماً این حس منجر به بیماری روانی نمی‌شود، بلکه پیش‌آگهی بدی برای ابتلا به این اختلالات است. بنابراین فرانکل بهزیستی را در یافتن معنا و مفهوم در زندگی می‌داند (۴). این بررسی یک سازه بهزیستی، روان‌شناختی کلی را معرفی کردند که بوسیله "احساس انسجام و پیوستگی" در زندگی، تعادل عاطفی و رضایت کلی از زندگی، مشخص و اندازه‌گیری می‌شود. آن‌ها تاکید می‌کنند که بهزیستی روانی، سازه‌ای چند بعدی یا چند وجهی است و این حیطه‌ها را در برمی‌گیرد. عاطفه: در افراد بهزیست یا خوشبخت، احساس مثبت بر احساسات منفی غلبه دارد. شناخت: این افراد رضایت از زندگی را تجربه می‌کنند. به نظر آن‌ها زندگی قابل درک و کنترل است. رفتار: افراد بهزیست، چالش‌های زندگی را می‌پذیرند و به کار و فعالیت علاقه دارند. روابط بین فردی: افراد بهزیست به دیگران اعتماد می‌کنند و از تعامل اجتماعی نیز برخوردارند (۵). اکوال معتقد است که یک محیط آموزشی شامل مجموعه‌ای از نگرش‌ها، احساس‌ها و رفتارها است که بر نوآوری، رضایت و کارایی افراد تاثیر دارد وی در مطالعه خود ده عامل چالش، آزادی، حمایت از ایده‌ها، اعتماد و اطمینان، مباحثه، تضاد، خطرپذیری، فرصت دادن به ایده‌ها، سرزندگی و پویایی، شادمانی و شوخ‌طبعی را در ایجاد

چشم انداز هم نامیده می‌شود)، ساخت چندبعدی است که اشاره به ادراک فرد از خود در رابطه با ویژگی‌هایی مانند تحصیلات، نقش‌های جنسی و بسیاری از موارد دیگر دارد. مفهوم خودپنداره با مفهوم عزت‌نفس و احساس خشنودی از زندگی ارتباط نزدیک دارد. هر فرد به خصوص هر نوجوان یک عقیده اختصاصی و تصویر ذهنی از وضع خود دارد و به طریقی در ذهن خود آن را منعکس می‌کند (۹). خودپنداره مولفه‌ای است که تحت تاثیر محیط آموزشی قرار دارد و وجود آن بر همه سطوح زندگی اثرگذار است. پژوهش‌ها حاکی از ارتباط مثبت و معنادار خودپنداره با انگیزه تحصیلی است. بندورا تعامل بین ویژگی‌های شخصیتی و عوامل موقعیتی در تعیین رفتار را در نظریه خود مورد توجه قرار داده است. جو کلاس موجب افزایش خودکارآمدی تحصیلی می‌شود که در تبیین این یافته می‌توان گفت که خودکارآمدی و خودپنداره ریشه در مباحث انگیزشی و شناختی دارد (۱۰). جو آموزشی خلاق به عنوان یکی از متغیرهای اثرگذار بر کیفیت یادگیری است. ساختار اجتماعی کلاس تاثیر زیادی در فرایند یادگیری دارد. منظور از ساختار کلاس شرایط و جو حاکم بر کلاس، یا به عبارتی مجموع کیفیت محیطی داخل هر کلاس است ساختار کلاس از جنبه‌های مختلف فیزیکی، فکری، عاطفی و اجتماعی می‌تواند مورد توجه قرار گیرد. یک ساختار عاطفی-شناختی مناسب در کلاس درس می‌تواند توانایی خلاقیت را در همه فراگیران شکوفا سازد که یکی از اساسی‌ترین قدم‌ها در این زمینه پرورش کنجکاوی است (۱۱). همچنین ساختار محیطی-اجتماعی کلاس تاثیر زیادی در فرآیند یادگیری دارد. اگر فراگیران در کلاس احساس امنیت، آرامش و اعتماد بنمایند، می‌توانند بدون هیچگونه فشار به امر یادگیری بپردازند (۱۲). اگر چه پژوهش‌های مختلفی پیامدهای متعددی را با جو آموزشی خلاق مرتبط دانسته‌اند (۱۳). اما بررسی همه عوامل در یک پژوهش امکان‌پذیر نیست و کم‌تر پژوهشی به نقش پیش‌بینی‌کنندگی متغیرهای مطرح در پژوهش حاضر به طور همزمان توجه کرده است (۱۴). لذا در پژوهش حاضر عواملی از جمله جو آموزشی خلاق و خودپنداره

یک محیط خلاق تاثیرگذار می‌داند (۶). نتایج مطالعات بر اهمیت رویکرد‌های خلاق معلمان در شکل‌گیری خلاقیت دانش‌آموزان تاکید داشته است که همان دستیابی به هدف آموزش یعنی شخصیت خلاق بود. از جمله عواملی که پیش‌بینی می‌شود با جو آموزشی خلاق ارتباط داشته باشند، متغیر انگیزه یادگیری و تحصیلی است. جو آموزش خلاق به عنوان یکی از متغیرهای اثرگذار بر انگیزش درونی، از بهترین عوامل موثر در کیفیت یادگیری است. ساختار اجتماعی کلاس تاثیر زیادی در فرآیند یادگیری دارد، یک ساختار عاطفی-شناختی در کلاس درس می‌تواند توانایی خلاقیت را در همه فراگیران شکوفا سازد. یادگیری خلاق مستلزم کلاسی فعال، پویا و برانگیزاننده است (۷). متخصصان بر این باورند که مولفه‌های جو آموزشی خلاق می‌تواند با بسیاری از خصوصیات روان‌شناختی دیگر آدمی ارتباط داشته باشد. همراه با زیستن در شرایط اجتماعی، نیاز به احساس ارزش به نحو سالم و متعادل آن در انسان به وجود می‌آید و برای حفظ سلامت و تعادل روانی و حتمی تکامل وجودی او بسیار ضروری است. معمولاً اگر بر این نیاز خللی وارد شود، احساس حقارت یا خودبزرگ‌بینی در فرد ایجاد می‌شود. هر دو این احساس‌ها نشان‌دهنده این واقعیت است که فرد در صورت اختلال در احساس ارزشمندی قادر به درک واقعیات و واکنش‌های دیگران نسبت به خود نیست. علت اصلی احساس حقارت و خودبزرگ‌بینی را می‌توان در طرد شدن مستمر و مداوم از طرف والدین دانست. عوامل مهمی در ایجاد و حفظ این دو ویژگی در افراد مؤثرند؛ از خانواده، مدرسه، جامعه و امکانات در دسترس گرفته تا عوامل حاکم بر این موارد که از دسترس خارج است. در زمینه‌ی رابطه‌ی بین نگرش ارزشمندی و خودپنداره با پیشرفت تحصیلی، نظر مربیان و استادان و متخصصان تعلیم و تربیت این است که عوامل روحی و روانی تأثیر بسیار بالایی در موفقیت یا عدم موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان دارد (۸). پژوهش‌های زیادی در زمینه‌ی پی‌بردن به رابطه خودپنداره و پیشرفت تحصیلی صورت گرفته است. مفهوم خودپنداره (خود-ساخت، خود-هویت، خود-

و درآمیزی با کار مدرسه (۹ گویه، پاسخ براساس طیف هفت درجه‌ای از هرگز = ۱ تا همیشه = ۷) است. این پژوهشگران مقدار آلفای کرونباخ برای ابعاد چهارگانه ارزش مدرسه، فرسودگی نسبت به مدرسه، رضایت‌مندی تحصیلی و درآمیزی با کار مدرسه را به ترتیب ۰/۶۴، ۰/۷۷، ۰/۹۱ و ۰/۹۴ محاسبه کردند. این مقاله برگرفته از پایان‌نامه دکتر و زیر نظر کمیته اخلاق دانشگاه آزاد اسلامی واحد مرودشت و با کد اخلاقی به شناسه IR.IAU.M.REC.1402.109 انجام گرفته است.

مقیاس جو آموزش خلاق: جو محیط آموزش و کلاس دانش‌آموزان با استفاده از مقیاس جو آموزش خلاق اکوال سنجیده می‌شود. این متغیر با پرسشنامه سنجش جو خلاق اکوال که مشتمل بر ۱۰ مولفه و ۵۵ سوال است، سنجیده می‌شود. مولفه‌های ده‌گانه پرسشنامه جو خلاق اکوال عبارتند از: مولفه چالش (۸ سوال)، آزادی (۶ سوال)، حمایت از ایده‌ها (۶ سوال)، اطمینان و اعتماد (۱۱ سوال)، مباحثه (۶ سوال)، تضاد (۵ سوال)، خطرپذیری (۴ سوال)، زمان دادن به ایده‌ها (۴ سوال)، سرزندگی و پویایی (۳ سوال) و شادمانی و شوخ طبعی (۲ سوال). مقیاس نمره‌دهی پرسشنامه براساس مقیاس لیکرت در طیف پنج‌گانه (کاملاً مخالف، مخالف، نظری ندارم، موافق و کاملاً موافق) بود. بنابراین نمره ۱ نشانه حداقل گرایش و نمره ۵ به معنای حداکثر گرایش مثبت محسوب گردید. به این ترتیب نمره کل پرسشنامه بین حداقل نمره از ۱ تا حداکثر ۲۷۵ متغیر بود. جهت رعایت ملاحظات اخلاقی به گروه نمونه خود را معرفی و اهداف پژوهش را مطرح می‌کنیم و اطمینان می‌دهیم که اطلاعات آن‌ها محرمانه خواهد ماند. برای سنجش پایایی پرسشنامه از روش محاسبه آلفای کرونباخ استفاده شد که مقدار ضریب آلفای آن (۰/۸۵) به دست آمد.

خودپنداره تحصیلی: پرسشنامه خودپنداره تحصیلی پس از اجرا روی ۱۶۱۲ دانش‌آموز تایوانی ساخته شد. تمرکز این پرسشنامه بر سنجش خودپنداره دانش‌آموزان است. این ابزار دارای ۱۵ پرسش می‌باشد و تصویر ذهنی فرد از خودش را می‌سنجد و بر این

تحصیلی بررسی می‌شوند تا مشخص شود که کدام یک از این متغیرها نقش مهم و معنادارتری در پیش‌بینی بهزیستی تحصیلی دارند، تا برای دانش‌آموزان که قشر وسیع و مهمی از جامعه هستند، بتوان برنامه‌ریزی‌های لازم را انجام داد. با عنایت به تمهیدات یاد شده هدف پژوهش حاضر پاسخ به این سوال است که مدل بهزیستی تحصیلی براساس جو آموزشی خلاق با نقش واسطه‌ای خودپنداره تحصیلی در دانش‌آموزان دوره متوسطه مورد تایید قرار می‌گیرد؟

روش کار

در پژوهش حاضر روش تحقیق از نوع مطالعات همبستگی، تحلیل رگرسیون و تحلیل معادلات ساختاری می‌باشد. جامعه آماری پژوهش حاضر شامل دانش‌آموزان متوسطه دوم شهر شیراز که جمعا در هر دو جنس دختر و پسر ۴۵۳۰۰ نفر می‌باشند. روش نمونه‌گیری از نوع تصادفی خوشه‌ای چند مرحله‌ای است و از بین ۱۸ مدرسه ۱۸ کلاس به طور تصادفی انتخاب شد. جمعیت نمونه با توجه به جمعیت دانش‌آموزان متوسطه دوم شهر شیراز ۳۰۸ نفر بود. ابزارهای این پژوهش شامل ۳ مقیاس بهزیستی تحصیلی، مقیاس جو آموزش خلاق و مقیاس خودپنداره تحصیلی می‌شدند که در ادامه به بررسی آن‌ها پرداخته می‌شود.

دانش‌آموزان با استفاده از مقیاس بهزیستی تحصیلی ساخته شد، میزان بهزیستی تحصیلی خود را بررسی می‌کنند. پرسشنامه بهزیستی تحصیلی را با الگوگیری از شاخصه‌های روانشناسی بهزیستی مرتبط با بافت مدرسه گسترش دادند. این پرسشنامه از نوع خودسنجی است که میزان موافقت یا عدم موافقت پاسخ‌دهنده را با ۳۱ گویه که درباره عقاید وی هستند، در طیف لیکرت مورد سؤال قرار می‌دهد. پرسشنامه مذکور شامل ابعاد ارزش مدرسه (۹ گویه، پاسخ براساس طیف هفت درجه‌ای از اصلاً درست نیست = ۱ تا کاملاً درست است = ۷)، فرسودگی نسبت به مدرسه (۹ گویه، پاسخ براساس طیف هفت درجه‌ای از کاملاً مخالفم = ۱ تا کاملاً موافقم = ۷)، رضایت‌مندی تحصیلی (۴ گویه، پاسخ براساس طیف پنج درجه‌ای از به هیچ وجه = ۱ تا خیلی زیاد = ۵)

اساس، خودپنداره را در سه سطح عمومی، آموزشگاهی و غیرآموزشگاهی مورد سنجش قرار می‌دهد.

یافته‌ها

در ابتدا این بخش به بررسی یافته‌های توصیفی پرداخته می‌شود. یافته‌های توصیفی در جدول ۱ میانگین، انحراف معیار، کمترین نمره و بیشترین نمره متغیرهای پژوهش ارائه شده است.

همان‌طور که در جدول ۱ بیشترین میانگین مربوط به جو آموزشی خلاق با مقدار ۱۸۱/۶۵ و همچنین، بیشترین انحراف معیار نیز مربوط به جو آموزشی خلاق با مقدار ۳۲/۲۴ به دست آمد. در ادامه به بررسی همبستگی بین متغیرها پرداخته می‌شود. روابط ساده و اولیه بین متغیرها با محاسبه ضریب همبستگی پیرسون مورد بررسی قرار گرفت. در جدول ۲ ماتریس همبستگی (مرتب‌بندی شده) بین متغیرهای پژوهش نشان داده شده است.

با توجه به نتایج مشاهده شده در جدول ۲، روابط متغیرهای برون‌زاد، واسطه‌ای و واسطه‌ای و درون‌زاد معنی‌دار است. همچنین دامنه ضرایب همبستگی بین کل متغیرهای مورد مطالعه از ۰/۲۲ تا ۰/۲۹ است. علاوه بر این روابط معنی‌دار بین متغیرهای پژوهش، در سطح ۰/۰۱ معنی‌دار شده‌اند. علاوه بر این، پیش از آزمون مدل معادلات ساختاری، به بررسی مفروضه‌ها پرداخته شد. با استفاده از نرم افزار SPSS-23 و از طریق نمودار مستطیلی و آماره ماهالانوبیس داده‌های پرت

بررسی و از مجموعه داده‌ها کنار گذاشته شدند. همچنین، مقادیر کجی و چولگی داده‌ها نیز بیشتر از $1 \pm$ نمی‌باشد. استقلال داده‌ها با آماره دوربین واتسون بررسی و تأیید شد. در بررسی هم‌خطی چندگانه از همبستگی پیرسون بین زوج متغیرها استفاده شد. با توجه که همبستگی دو متغیری ۰/۹۰ و بالاتر، هم‌خطی ایجاد می‌کند؛ این مقدار همبستگی در داده‌های پژوهش حاضر وجود نداشت. همچنین، برای بررسی دقیق‌تر هم‌خطی چندگانه از شاخص‌های اغماض و تورم واریانس (VIF) محاسبه شد. مقادیر شاخص اغماض کوچکتر از حد مجاز ۰/۱ و مقادیر شاخص VIF بزرگتر از حد مجاز ۱۰ نبود. لازم به ذکر است که ضریب ماریا ۳/۳۰ محاسبه شد. پس از بررسی مفروضه‌ها و حصول اطمینان از برقراری آن‌ها، به منظور ارزیابی مدل مورد بررسی از مدل معادلات ساختاری استفاده شد. براساس مبانی نظری و پیشینه تحقیقاتی مدلی طراحی شد که در آن جو آموزشی خلاق و انگیزش یادگیری به عنوان متغیر برون‌زاد، بهزیستی تحصیلی به عنوان متغیر درون‌زاد، خودپنداره تحصیلی به عنوان متغیر واسطه‌ای در نظر گرفته شد. شاخص‌های برازش مدل نهایی پژوهش به تفکیک شاخص‌ها، در جدول ۳ گزارش شده است.

همان‌طور که ملاحظه می‌شود، شاخص‌های مطلق (مجذور کای، ریشه دوم میانگین مجذورات باقیمانده و نیکویی برازش نسبت به جامعه) نسبی (برازش تطبیقی، برازش هنجار شده، برازش شدیابنده، برازش نسبی و

جدول ۱- میانگین، انحراف معیار و حداقل و حداکثر نمرات متغیرهای پژوهش

نقش متغیر	متغیر	میانگین	انحراف معیار	کمترین نمره	بیشترین نمره
برون‌زاد	جو آموزشی خلاق	۱۸۱/۶۵	۳۲/۲۴	۶۷	۲۴۸
واسطه‌ای	خودپنداره تحصیلی	۴۳/۳۲	۳۴/۷	۱۴	۵۶
درون‌زاد	بهزیستی تحصیلی	۱۳۵/۶۴	۳۵/۷۶	۳۵	۲۰۳

جدول ۲- ماتریس همبستگی مرتبه صفر متغیرهای پژوهش

متغیرها	۱	۲	۳
۱. جو آموزشی خلاق	۱		
۳. خودپنداره تحصیلی	۰/۲۷*	۱	
۴. بهزیستی تحصیلی	۰/۲۹*	۰/۲۳*	۱

* ۰/۰۱

جدول ۳- شاخص‌های برازش مدل

PCLOSE	RMSEA	AGFI	TLI	RFI	IFI	NFI	CFI	P	X ² /df	مدل
۰/۰۰۰۱	۰/۰۷	۰/۸۳	۰/۹۱	۰/۹۰	۰/۸۸	۰/۹۱	۰/۹۰	۰/۰۰۰۱	۴/۲۵	قبل از اصلاح
۰/۱۶	۰/۰۵	۰/۹۱	۰/۹۶	۰/۹۴	۰/۹۷	۰/۹۶	۰/۹۷	۰/۰۰۰۱	۲/۶۲	بعد از اصلاح

جدول ۴- ضرایب اثرات غیرمستقیم و کل موجود در مدل با استفاده از بوت استرپ

مسیر	اثر غیرمستقیم	P	اثر کل
جو آموزشی خلاق- خودپنداره تحصیلی- بهزیستی تحصیلی	۰/۰۲	۰/۰۵	۰/۱۲

در بین ارتباط جو آموزشی خلاق و بهزیستی تحصیلی اثر مثبت و معنادار دارد. یافته‌های این پژوهش با نتایج تحقیقات پوستیگو (Postigo) و همکاران (۲۰۲۲) (۵)، و ندر کوریجسن (van der Crujisen) و همکاران (۲۰۲۳) (۹) و بورکه (Burke) و همکاران (۲۰۱۸) همسو می‌باشد (۲). این یافته بدان معنی است که وقتی دانش‌آموزان در جو آموزش خلاق قرار می‌گیرند و کلاس از بالاترین سطح انگیزه برخوردار باشند، تغییرات بهزیستی تحصیلی را در پی خودپنداره تحصیلی می‌تواند پیش‌بینی شود و بر آن اثر بگذارد. به بیان دیگر، شخص وقتی که در جو آموزشی خلاق قرار می‌گیرد و پس از آن خودپنداره تحصیلی مناسبی پیدا می‌کند، در پی آن بهزیستی تحصیلی مناسبی تجربه می‌کند (۷). بهزیستی تحصیلی ویژگی است که در ابتدا از بنیان روان‌شناسی مثبت‌گرا نشأت گرفته است؛ بهزیستی تحصیلی صرفاً به پیشرفت و عملکرد مطلوب تحصیلی اشاره ندارد. به طور کلی، بهزیستی جدای از موقعیت خاص به سطوح بالا و عالی رفاه، انسانیت، شکوفایی و انگیزش درونی اشاره دارد (۱۲). این ویژگی‌ها با رفتارها و فعالیت‌های معمول تحصیلی بسیار متفاوت است و تنها به نمرات عالی و خوب کسب کردن اشاره ندارد. از این رو، ویژگی‌هایی می‌توانند بهزیستی تحصیلی را پیش‌بینی کنند که فرآیندهای عالی‌تر شناختی را تحت‌تاثیر قرار می‌دهند. بر این اساس جو آموزشی خلاق با تحت‌تاثیر قرار دادن خودپنداره تحصیلی آن ویژگی‌های شخصی که در تحصیل شناخته شده است را به شخص می‌دهد و این موارد می‌تواند به صورت خاص منجر به درگیری و مشغولیت بسیار

شاخص تاکر-لوپس) و ایجازی گزارش شده است. این شاخص‌ها قبل از اصلاح مدل، نشان می‌دهد که مدل در ابتدا از برازش مطلوبی برخوردار نبود. پس از انجام اصلاحات و حذف مسیرهای پیشنهادی غیر معنادار از مدل (مسیر انگیزش یادگیری و خودپنداره تحصیلی بر بهزیستی تحصیلی)، برازش مدل مطلوب شد. پس از تعیین برازش مدل، وزن رگرسیون متغیرهای پژوهش و اثرات مستقیم آن‌ها در ذیل هر فرضیه ارائه شده است. همان‌طور که ذکر آن گذشت، پژوهش حاضر با هدف پیش‌بینی بهزیستی تحصیلی براساس جو آموزشی خلاق با واسطه‌گری خودپنداره تحصیلی صورت گرفته است. در ادامه، یافته‌ها به ترتیب فرضیه‌های پژوهش ارائه می‌شوند. به منظور بررسی معناداری نقش واسطه‌گری خودپنداره تحصیلی در رابطه‌ی بین جو آموزشی خلاق و انگیزش یادگیری با بهزیستی تحصیلی از دستور بوت استرپ در نرم افزار AMOS استفاده شد. جدول ۳ شامل اثرات غیرمستقیم و اثرات کلی متغیرهای پژوهش است.

همان‌گونه که در جدول ۴ مشاهده می‌شود، جو آموزشی خلاق از طریق خودپنداره تحصیلی، بهزیستی تحصیلی را به صورت معنادار تحت‌تاثیر قرار می‌دهد.

بحث

یکی از فرضیه‌های اصلی اشاره به آن داشت که خودپنداره تحصیلی نقش واسطه‌گری معناداری بین جو آموزشی خلاق و بهزیستی تحصیلی دارد. تجزیه و تحلیل یافته‌های پژوهش درباره این فرضیه صورت گرفت و این نتیجه کسب شد که خودپنداره تحصیلی

دانش‌آموزان و دانشجویان با امر تحصیل شود. همچنین، ارزش واقعی مدرسه و رضایت‌مندی کامل دانش‌آموزان و دانشجویان را به ارمغان می‌آورد (۱۴). در زمینه‌ی پیشنهادها، نظری می‌توان مطرح کرد که آزمون سایر متغیرهای برون‌زاد و واسطه‌ای در قالب مدل مورد آزمون در این پژوهش می‌تواند دانش موجود در خصوص بهزیستی تحصیلی و خودپنداره تحصیلی را توسعه و گسترش دهد. به عنوان مثال، بررسی متغیرهایی مانند ابعاد فرزندپروری، سبک‌های دلبستگی، کیفیت زندگی، انعطاف‌پذیری و انسجام خانواده، می‌تواند شناخت و بینش گسترده‌تری از تأثیر کنش‌های خانواده و خصوصیات فردی بر روی متغیر درون‌زاد این پژوهش فراهم آورد (۱۱). همچنین، پژوهشگران علاقه‌مند می‌توانند در پژوهش‌های آتی به بررسی دیگر متغیرهای درون‌زاد همچون خلاقیت، تاب‌آوری، سرسختی روان‌شناختی و عزت‌نفس نیز بپردازند. اجرای پژوهش در جامعه‌های دیگری همچون دانش‌آموزان ابتدایی، راهنمایی و دبیرستان می‌تواند یافته‌های پژوهش حاضر را غنا بخشد و کمک کند تا روابط خاص بین متغیرها در این جوامع نیز مشخص شود تا متوجه شویم سن رشدی چه تأثیری بر این مدل خواهد گذاشت آیا روابط بین متغیرها را تعدیل می‌کند یا خیر. افزون بر این، لازم است که در زمان‌های دیگر نیز این پژوهش صورت بگیرد (۱)؛ زیرا در ایام شیوع کرونا شرایط زندگی متفاوت‌تر از شرایط عادی بوده است. در نهایت، پیشنهاد می‌شود براساس این مدل و پژوهش، پکیج‌های آموزشی طراحی شود و به طور آزمایشی مورد بررسی قرار گیرند تا روابط علی بین متغیرهای پژوهشی تایید شود. در زمینه‌ی پیشنهادها، کاربردی، نیز پیشنهاد می‌شود که در عرصه‌ی کاربرد، یافته‌های این پژوهش می‌تواند اطلاعات مهمی برای والدین، مربیان و مسئولان به همراه داشته باشد. یکی از یافته‌های این پژوهش، تأثیر جو آموزش خلاق بر بهزیستی تحصیلی و خودپنداره تحصیلی بود (۶). بنابراین، از والدین و مسئولین مدارس انتظار می‌رود، که موقعیت‌های نقد و بررسی مسائل مختلف، بحث و گفت‌وگو، با چالش، تضاد و دادن فرصت به دانش‌جویان برای ایده‌پردازی را فراهم آورند تا بتوانند

بهزیستی تحصیلی و خودپنداره تحصیلی را در خود شکل دهند. به عبارت دیگر، توصیه می‌شود که موسسات آموزشی و تربیتی زمینه را برای کودکان و نوجوانان جهت ارتقاء خلاقیت و تفکر خلاق فراهم کنند که آنان بتوانند نظرات و ایده‌های خویش را در خانواده و محیط‌های مختلف مطرح کنند و بحث و گفتگو در آن محیط‌ها آشنا شوند. این امور زمینه را برای تجربه موفقیت‌های بیشتر که بهزیستی تحصیلی و خودپنداره تحصیلی را در پی دارد، فراهم می‌کند.

نتیجه‌گیری

به طور کلی، در قلمرو نظری، با توجه به این که پژوهش در زمینه بررسی نقش میانجی‌گری خودپنداره تحصیلی و نقش درون‌زاد بهزیستی تحصیلی، در آغاز راه خود است، این مطالعه را می‌توان آغازگر کوششی در جهت گسترش و توسعه مبانی علمی نقش میانجی‌گری خودپنداره تحصیلی در زمینه تأثیرات جو آموزشی خلاق و انگیزش‌یادگیری بر مسئولیت‌پذیری دانست. به صورت کلی، این پژوهش با طرح این مدل جنبه‌های شناختی تأثیرات جو آموزشی خلاق و بهزیستی تحصیلی را مشخص می‌کند و با مشخص شدن این جنبه‌ها ادبیات نظری وسعت یافته است.

References

1. Shirazi M, Modarres M, Shariati M, Hosseini Dehshiri AS. Technical Simulation Using Goldfish Bowl Method: A Medical Teaching Method for Increasing Student's Creativity. Arch Iran Med. 2020;23(1):37-43.
2. Burke SEL, Sanson AV, Van Hoorn J. The Psychological Effects of Climate Change on Children. Curr Psychiatry Rep. 2018;20(5):35.
3. Li W, Bu Y, Ge X, Li F, Han GF, Baek JB. Recent Advances in Iridium-based Electrocatalysts for Acidic Electrolyte Oxidation. ChemSusChem. 2024:e202400295.
4. Delgado B, Escortell R, Martínez-Monteaegudo MC, Ferrández-Ferrer A, Sanmartín R. Cyberbullying, Self-concept and Academic Goals in Childhood. Span J Psychol. 2019;22:E46.
5. Postigo Á, Fernández-Alonso R, Fonseca-Pedrero E, González-Nuevo C, Muñiz J. Academic Self-Concept Dramatically Declines in Secondary

School: Personal and Contextual Determinants. *Int J Environ Res Public Health*. 2022;19(5):3010.

6. Fein EH, Williams P, Chung PJ, Martinez A, Stewart C, Valeri A, Chung B. Engaging Community and Academic Partners to Explore Adolescent Emotional Well-Being. *J Health Care Poor Underserved*. 2021;32(1):506-522.

7. Webber S, Babal JC, Shadman KA, Coller RJ, Moreno MA. Exploring Academic Pediatrician Perspectives of Factors Impacting Physician Well-Being. *Acad Pediatr*. 2020;20(6):833-839.

8. Cárdenas D, Lattimore F, Steinberg D, Reynolds KJ. Youth well-being predicts later academic success. *Sci Rep*. 2022;12(1):2134.

9. van der Crujisen R, Blankenstein NE, Spaans JP, Peters S, Crone EA. Longitudinal self-concept development in adolescence. *Soc Cogn Affect Neurosci*. 2023;18(1):nsac062.

10. Azar NG, Yazdani S, Khoshgoftar Z. Development of higher-order thinking in health profession education: A comprehensive toolkit for medical educators. *J Educ Health Promot*. 2024;12:455.

11. Kussmann M, Abe Cunha DH, Berciano S. Bioactive compounds for human and planetary health. *Front Nutr*. 2023;10:1193848.

12. Egan KP. Supporting Mental Health and Well-being Among Student-Athletes. *Clin Sports Med*. 2019;38(4):537-544.

13. Gregory A, Hastings RP, Kovshoff H. Academic self-concept and sense of school belonging of adolescent siblings of autistic children. *Res Dev Disabil*. 2020;96:103519.

14. Brabcova D, Krsek P, Kohout J, Jost J, Zarubova J. Academic self-concept in children with epilepsy and its relation to their quality of life. *Neurol Res*. 2015;37(4):288-94.